

A L'ENTORN D'UNA SENTÈNCIA DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA
DE LES COMUNITATS EUROPEES SOBRE L'EXERCICI
D'UNA DETERMINADA PROFESSIÓ A IRLANDA I EL REQUISIT
DEL CONEIXEMENT DE LA SEVA LLENGUA

per Oriol BADIA I TOBELLA

Advocat

Fa uns mesos que el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees s'ha pronunciat en una sentència que no dubto de qualificar d'important i, sobretot, de gran interès per a aquells territoris europeus amb llengua pròpia oficial minoritària o bé regional. Tot i que la sentència es refereix a un cas concret que s'ha suscitat a Irlanda, sobre si l'exigència de coneixement de la seva primera llengua oficial, el gaèlic, per cobrir una determinada plaça laboral, limita o no el dret al lliure desplaçament dels treballadors per tota la Comunitat reconegut amb caràcter fonamental, determinats raonaments en què es fonamenta són d'un ordre que transcendeix l'àmbit geogràfic d'Irlanda i cal presumir aplicables, també, en aquells casos similars que es puguin produir en altres territoris, com els del domini lingüístic català.

És la primera sentència que es produeix sobre aquesta qüestió, i no tinc esment que el Tribunal s'hagi pronunciat mai en una qüestió similar ni hagi tingut oportunitat de prodigar-se en alguna matèria relacionada amb l'idioma. I precisament és per ser una primera sentència que té un especial interès, per tal com pot prejudicar successives qüestions que se li sotmetin, i la solució donada crea per a nosaltres una perspectiva favorable, de cara a la incorporació plena a la Comunitat, en relació amb els treballadors d'altres indrets comunitaris que s'incorporin al nostre país per a la realització de determinades funcions.

D'altra banda, aquesta sentència és important també perquè permet, encara que amb certes reserves, apreciar vers on s'adreça la Comunitat, quines orientacions pren en qüestions no merament econòmiques. Perquè és prou clar que els primers passos d'aquesta Europa que s'està construint parteixen d'uns tractats eminentment economicistes que denoten una preocupació primordial a assegurar el desenvolupament harmònic de les economies dels estats membres (no ho oblidem, dels estats) mitjançant l'esta-

bliment d'un mercat comú i l'aproximació progressiva de les polítiques econòmiques respectives. Així es van expressar les parts contractants en el Tractat de Roma, de 25 de març de 1957, que institueix la CEE, tot assignant-se «com a fi essencial de llurs esforços el millorament constant de les condicions de vida i d'ocupació de llurs pobles», sense fer esment d'altres valors.

Aquest sentit economista és tan palès que, en el número de la revista del Departament de Treball de la Generalitat dedicat al Dret social europeu, l'il·lustre professor Antonio Marzal hi escrivia aquestes dures frases: «El projecte fou, sens dubte (els tractats així ho demostren), la creació d'un espai econòmic. N'hi ha prou amb un argument. La lliure circulació de les persones que intentava esborrar unes fronteres polítiques massa consistentes i massa negatives a la vista d'una història sagnant no ha estat construïda —ni concebuda— en termes de lliure circulació dels «europeus» com a ciutadans, sinó dels europeus «com a subjectes econòmics», com a treballadors a sou...» «Espai comú econòmic o espai comú social? Penso que la primera cosa i no la segona. O, millor, la primera més que la segona.»

Tot i que considero aquestes expressions tremendament fortes, compareixo la preocupació que demostren. Si bé, en el fons, prefereixo creure en aquelles paraules de Schuman, contingudes en la seva Declaració de 9 de maig de 1950, segons les quals l'Europa no es farà de cop i volta, ni amb una construcció de conjunt, sinó que es farà mitjançant realitzacions concretes, creant primer una solidaritat de fet; premonició —vull creure— que es recull pràcticament amb les mateixes paraules en el tractat constitutiu de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer. I per als pares de l'Europa que s'està bastint hi havia idees prou clares, les idees i la plena consciència que la millor riquesa d'Europa és la seva diversitat: diversitat d'idees, diversitat de tradicions, diversitat de cultures, diversitat de llengües. Però, per altra banda, veien la necessitat de la unió d'Europa com una qüestió de vida o mort. I davant el repte d'haver de conciliar l'eterna oposició entre unitat i diversitat, la pitjor temptació fóra pretendre suprimir o bé esterilitzar les diversitats, en comptes d'assumir-les totes en un equilibri superior, que és el que, malgrat les dificultats, però d'una manera pragmàtica, s'està construint.

Per això considero que la sentència que ens ocupa, i que breument passaré a comentar, està en la línia d'afavorir aquesta diversitat. És clar que ho fa respectant un dret intern anterior al comunitari, però ho fa fent-lo compatible amb el dret comunitari. Ho fa, en definitiva, aplicant la normativa que emana dels tractats comunitaris. Tímidament, si es vol, però totes les argumentacions de la sentència són d'ordre social, i no pas econòmic.

El Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees en la sessió oberta a Luxemburg el dia 28 de novembre de 1989, i en resposta a les preguntes que li formulà el Tribunal Suprem de Dublín per Ordre de 3 de desembre de 1987; emet la sentència següent:

«Una plaça a temps complet amb contracte indefinit, a centres públics d'educació vocacional, és una plaça d'una naturalesa tal que justifica el requisit de coneixements lingüístics, dintre del significat del darrer apartat de l'article 3.1 de la Norma núm. 1612/68 del Consell, sempre que el requisit lingüístic en qüestió s'imposi com a part d'una política per a la promoció de la llengua nacional que és, alhora, la primera llengua oficial i sempre que aquest requisit s'apliqui de manera proporcionada i no discriminatòria.»

Cal advertir que, per a la interpretació correcta del dictat d'aquesta sentència, es fa imprescindible l'exposició del cas que la motiva. Per això l'explicarem succintament. Abans, però, aclarirem que la sentència present té caràcter de prejudicial o preliminar, perquè és donada en virtut del que disposa l'art. 177 del Tractat de Roma, que diu que el TJCE és competent per estatuir la interpretació del tractat i dels actes presos per les institucions de la Comunitat, i que quan aquesta interpretació se suscita en un afer pendent davant un òrgan jurisdiccional nacional no susceptible d'apel·lació és preceptiu recórrer al Tribunal comunitari, i facultatiu en els altres casos.

Per tant, el Tribunal irlandès demana al comunitari la interpretació de les disposicions referents a la llibertat de moviment dels treballadors dins la Comunitat (art. 48.3 del Tractat de la CEE i art. 3 de la Normativa núm. 1612/68 del Consell, de 15 d'octubre) en relació al cas següent:

Una ciutadana holandesa procedeix judicialment contra el ministre irlandès d'Ensenyament i el Comitè d'Educació Vocacional de la ciutat de Dublín, perquè el ministre es va negar a nomenar-la per a un lloc de treball permanent, i amb dedicació completa, com a professora d'Arts plàstiques, contractada pel Comitè d'Educació, després de suspendre la prova sobre el seu domini de la llengua irlandesa. Més tard, i després d'haver treballat interinament i a temps parcial en un centre dependent del Comitè d'Educació Vocacional, va demanar un lloc de treball permanent i amb dedicació completa com a professora en aquell centre. Com que no tenia el certificat d'acreditació lingüística, en va demanar l'exempció, i li va ser denegada perquè hi havia altres candidats qualificats per a cobrir el lloc de treball. Es va matricular llavors en un curs d'iniciació a la llengua irlandesa, però no va superar la prova. Tots els passos que va donar, tant aquesta senyora com el centre que la contractava, perquè pogués ocupar una plaça com a professora amb contracte temporal i dedicació completa, o perquè se li donés l'exempció de l'obligació d'acreditar el seu domini de l'irlandès, van resultar infructuosos i per això va iniciar el plet contra el ministre d'Ensenyament i el Comitè d'Educació davant el Tribunal de Dublín.

La demanda allega que la condició que se li exigeix de coneixement de la llengua irlandesa, per al lloc de treball de professora d'Arts plàstiques, és contrària a l'art. 48 del Tractat de la CEE i la Normativa núm. 1612/68. Per això el Tribunal Suprem de Dublín fa la consulta pertinent al Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees, sotmetent-li tres preguntes, de les

quals el Tribunal comunitari només en contesta una, perquè entén que amb la resposta que dona ja no cal donar resposta a les altres.

En definitiva, la pregunta que contesta el Tribunal comunitari és la següent:

«En considerar el significat de l'expressió "la naturalesa del lloc per cobrir" de l'art. 3 de la Normativa (CEE), núm. 1612/68 del Consell, ¿s'ha de tenir en compte una política de l'Estat irlandès segons la qual les persones que ocupen el lloc han de tenir un domini competent de la llengua irlandesa, en aquelles casos en què aquest domini no és necessari per complir les funcions pròpies del lloc de treball?»

D'antuvi, doncs, cal tenir en compte el text legal sobre el qual es formula la consulta, perquè ens permet de fer les següents consideracions. Si el Tribunal comunitari, per resoldre el cas que se li sotmet, en té prou amb donar resposta a aquesta pregunta, és que li resulta suficient el contingut de l'art. 3 de la Normativa 1612/68 del Consell. O sia, queda clar que defuig d'aplicar «l'excepció» prevista a l'apart. 4 de l'art. 48 del Tractat, potser perquè no ha estat al·legat, però, vist el precedent d'altres sentències, segurament perquè ha estat aplicada sempre amb un criteri molt restrictiu. Com queda clar també, i val la pena observar-ho, que tampoc no es basa en «l'excepció prevista a l'apartat 3 («per raons d'ordre públic») del mateix art. del Tractat, com ja semblaria més idoni, però «excepció» al cap i a la fi que, com a tal, també se sol aplicar amb criteris restrictius.

Per tant, el Tribunal resol d'acord amb l'art. 3 de la Normativa o Reglament del Consell que desenvolupa i condiona el dret reconegut a l'article 48. 3.c) que diu que la lliure circulació dels treballadors comporta el dret «de residir en un dels estats membres a fi d'exercir-hi una ocupació *d'acord amb les disposicions legislatives, reglamentàries i administratives* que regulin l'ocupació dels treballadors nacionals». O sia, que el dret d'exercir una ocupació no és un dret absolutament lliure, sinó que està lògicament condicionat per les mateixes disposicions que regulen l'ocupació dels treballadors nacionals.

I quan l'art. 3 del Reglament disposa que no seran aplicables les disposicions legals, reglamentàries o administratives, ni les pràctiques administratives d'un Estat membre que tinguin per finalitat o efecte exclusiu o principal, eliminar els nacionals d'altres Estats membres de l'oferta d'ocupació, afegeix a continuació: «Aquesta disposició no es refereix a les condicions relatives als coneixements lingüístics exigits per raó de la naturalesa del lloc a cobrir.» Que equival a dir que el dret d'exercir una professió a qualsevol dels Estats membres de la Comunitat ha de ser d'acord amb les disposicions que regulen l'ocupació dels nacionals, entre les quals hi ha el requisit del coneixement lingüístic d'irlandès a una professora d'Arts plàstiques que

vol ocupar una plaça d'aquesta especialitat en un centre educacional públic d'Irlanda.

Per començar, la sentència deixa testimoni de la següent constatació:

«L'ensenyament de les Arts plàstiques, de la mateixa manera que el de la major part d'altres assignatures ensenyades en centres públics d'ensenyament vocacional, es fa bàsicament o fins i tot exclusivament en la llengua anglesa.»

I per tant, tal com indiquen ja els termes de la pregunta formulada, en dedueix que:

«El coneixement de la llengua irlandesa no és necessari per a l'execució de les funcions que l'ensenyament del tipus en qüestió exigeix específicament.»

Tanmateix, diu a continuació la sentència que amb aquesta dada no n'hi ha prou perquè el Tribunal decideixi si el requisit lingüístic en qüestió és justificat «per raó de la naturalesa del lloc de treball per cobrir», sinó que cal tenir present la situació lingüística especial d'Irlanda. I transcriu seguidament l'art. 8 de la Constitució irlandesa que diu: «1. La llengua irlandesa, com a llengua nacional, és la primera llengua oficial. 2. La llengua anglesa és reconeguda com a la segona llengua oficial. 3. Tanmateix, es podran prendre mesures per llei per a l'ús exclusiu de qualsevol de les esmentades llengües per a una o més funcions oficials, o bé arreu de l'Estat, o bé en qualsevol part de l'Estat.» I deixa també constància de la següent constatació:

«Encara que l'irlandès no sigui parlat per tota la població irlandesa, la política seguida pels governs irlandesos durant molts anys ha estat dissenyada, no només per mantenir, sinó també per promoure l'ús de l'irlandès com a manera d'expressar la identitat i cultura nacionals. És per aquesta raó que els cursos d'irlandès són obligatoris per als alumnes que reben l'ensenyament primari, i optatius per als qui reben l'ensenyament mitjà. L'obligació de posseir un cert coneixement de la llengua irlandesa, imposada als professors als centres públics d'educació vocacional, és una de les mesures adoptades pel Govern irlandès en aplicació d'aquesta política.»

Per a mi és prou satisfactori que, amb aquestes premisses, el Tribunal es pronuncii en la forma en què ho fa i digui que queda justificat el requisit del coneixement lingüístic, perquè aclareix a bastament el cas que ens ocupa i els casos similars que es puguin produir. A més, conjumina prou bé els dos drets, el de la lliure circulació dels treballadors amb el de la protecció lingüística, sense haver de recórrer a situacions d'excepcionalitat. Perquè, tinguem-ho present, és l'article 3 de la Normativa 1612/68 el que

estableix excepcions a l'aplicabilitat de les disposicions legals, reglamentàries o administratives, de la norma general (art. 1 d'aquesta Normativa i 48.3.c) del Tractat), i d'aquestes excepcions n'exclou expressament «les condicions relatives als coneixements lingüístics exigits per la naturalesa del lloc de treball a cobrir.» Ja que, si les exclou de l'excepció, és que queden incloses en la norma.

Ara bé, encara que resulti satisfactori el pronunciament de la sentència, ho dic en el sentit de suficient, no trobo prou satisfactoris els seus raonaments. Perquè crec que el Tribunal podia i havia d'haver anat més enllà, en el sentit que no s'havia de limitar a reconèixer la justificació de la normativa interna d'Irlanda en relació a la llengua, sinó que havia d'haver fet al·lusió a la pròpia política comunitària sobre les llengües minoritàries.

La sentència diu que el Tractat de la CEE «no prohibeix» que s'adopti una política per a la protecció i la promoció d'una llengua d'un estat membre que és alhora la llengua nacional i la primera llengua oficial. I encara, després de reconèixer la importància de l'educació per a l'execució d'una política així, i d'assenyalar el paper essencial que hi tenen els professors, no solament a través de l'ensenyament, sinó també per la seva participació en la vida quotidiana del centre i la relació privilegiada amb llur alumnat, usa una expressió que no puc deixar de considerar, almenys, de desafortunada: «En aquestes circumstàncies, no és irracional exigir-los un cert coneixement de la primera llengua nacional.» ¿És que no podia el Tribunal haver raonat en afirmatiu aquests mateixos arguments de la sentència, en comptes de fer-ho en passiva? «El Tractat no prohibeix...», «no és irracional exigir...» ¿No podia, no havia d'allegar, mencionar o recordar, almenys, principis com els recomanats pel Parlament europeu en la Resolució sobre les llengües i cultures de les minories (Doc. 2-150/87), o bé de la Resolució de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa (192/1988) o bé, tan sols, de la Convenció de defensa dels drets de l'home i de les seves llibertats fonamentals del Consell d'Europa? En canvi, que el requisit lingüístic en qüestió s'ha d'aplicar de manera proporcionada i no discriminatòria és tan elemental que, precisament per això, potser no calia ressaltar-ho.

És ben cert que el tractament constitucional que Irlanda dona al gaèlic no és idèntic al que la Constitució espanyola i els diferents Estatuts dels països catalans donen al català, però són situacions suficientment anàlogues com perquè aquesta sentència constitueixi un precedent prou important i, encara que no plenament satisfactori per les raons suara esmentades, prou esperançador de cara a la plena eficàcia de la incorporació de l'Estat espanyol a la Comunitat Europea. Però no ens enganyéssim pas. Per més favorables que tinguem les sentències, per més idònies que fossin les lleis, si no hi hagués la voluntat ferma i decidida de la gent de fer ús de la llengua, tot seria debades. Perquè les llengües no viuen en les sentències ni en les lleis, sinó en el parlar quotidià dels ciutadans, dels ciutadans d'Europa i dels ciutadans del món.